

PRESSENS
FAGLIGE UTVALG

PFU-SAK NR. 378/14

KLAGER: Marit Larsen
ADRESSE: Husavarden 5, 5305 Florvåg
PUBLIKASJON: Bergens Tidende (nett og papir)
PUBLISERINGSDATO: 15.10.2014
STOFFOMRÅDE: Kultur
SJANGER: Nyhetsartikkel
SØKERSTIKKORD: Kontroll av opplysninger, feilaktige opplysninger, saklighet og omtanke,
REGISTRERT: 18.11.2014
BEHANDLET I PFU: 24.02.2014
BEHANDLINGSTID: 96 dager
KLAGEGRUPPE: Privatperson
PFU-KONKLUSJON:
HENVISNING VVPL.:
OMTALE/ANONYM.:
MERKNADER:

SAMMENDRAG:

Bergens Tidende publiserte **onsdag 15. oktober 2014** en artikkel der forfatteren av en ny bok om Leif Andreas Larsen, alias «Shetlands-Larsen», var intervjuet. Tittelen var «**Kunne vært tidenes bergenskjenndis**» og ingressen: «**Shetlands-Larsen står på sokkel, har minnesmerke, ble kåret i århundrets vestlending og det er laget film og bok om ham. - Men han ville bare være familiemannen som fikk være i fred, sier forfatter Truls Synnestvedt.**»

Papirartikkelen var illustrert med et bilde Larsen og følgende bildeteksten:

«**SJØENS HELT: I motsetning til en del andre tungt dekorert krigshelter, hold Leif Larsen en meget lav profil, sier Truls Synnestvedt. Han har skrevet bok om mannen som BT-leserne i 1999 kåret til århundrets vestlending. «Shetlands-Larsen - helten som kom hjem» forteller historien om en stor krigshelt som var rolig, modig og lavmælt, like til det siste**»

Det fremgikk av artikkelen at den forrige boka om Larsen kom i 1947, og at den nye boka tar for seg Larsens liv etter krigen. Det opplyses også at familien til Larsen ikke har ønsket å bidra til boka og at forfatteren har hatt samtaler med folk som kjente Larsen. I artikkelen omtales blant annet Larsens forsøk på å drive næring etter krigen:

«Leif Larsen gjorde tre forsøk på å drive sivil næringsdrift etter krigen. Først produserte campingutstyr. Så satset han på salg hvitevarer, og til slutt ville han prøve seg på fiskeoppdrett, i et vann på Sotra. Han kjøpte inn 100.000 ørretyngel fra Danmark, og satte ut. Men i løpet av svært kort tid døde nesten hele bestanden. - Alle forsøkene må regnes som mislykket, mener forfatteren.»

Videre under mellomtittelen «Rik på egen bok» stod det:

«Godt med penger hadde han likevel, i hvert fall en stund. Det var nemlig ikke Fritjof Sælen som skrev boken som er blitt en av Norges mest solgte gjennom tidene, «Shetlands-Larsen», eller opprinnelig «Sjetlands-Larsen». - Det var Leif Larsen selv som skrev teksten, men den ble bearbeidet og løftet litterært av Sælen. Dette har jeg dokumenter på. Jeg har sett Larsens håndskrevne manus, sier Synnestvedt. Boken solgte til de grader godt. - Sælen ba om et engangsbeløp fra Eides forlag, og fikk 20.000 kroner. Larsen ba om prosenter av salget, og fikk en kontrakt med stigende verdi. Det var en lur beslutning. Boken har solgt over 500.000 eksemplarer verden over, særlig mange i Storbritannia. Etter dagens pengeverdi fikk Leif Larsen 3,5 millioner kroner for «Shetlands-Larsen». For pengene bygget han seg hus, blant annet.»

Under mellomtittelen «Ingen sjanse etter krigen» stod det:

«Leif Larsen fikk aldri noen militær karriere i fredens Norge. Av flere grunner. Han fikk ansvar for å bygge opp Sjøheimvernet på Vestlandet, men det fikk en brå slutt i 1955. Ifølge krigshistoriker Ragnar Ulstein, som har en sentral plass i boken, var det en admiral som stoppet Larsens karriere. Det var den gamle krigsheltens uformelle stil, og en og annen dram for mye i sosiale lag, som var årsaken. Dessuten hadde han ikke gått Krigsskolen, og han fargeblind. Det stengte for en militær karriere i fred, til tross for 52 kryssinger av Nordsjøen i krig. - Han hadde ikke en sjanse i marinen etter krigen, slår Truls Synnestvedt fast, om verdens mest dekorerte sjøoffiser.»

Artikkelen var utstyrt med en faktaboks om Larsen der det blant annet stod:

«Seilte før krigen som motormann og fyrbøter både innenriks og i utenriksfart»
[...] «1968: Pensjonist.»

KLAGEN:

Klager er datter av avdøde Leif Andreas Larsen. Hun mener artikkelen setter faren i et svært negativt lys og at artikkelen inneholder flere «direkte usanne påstander, rykter og sladder.» Etter klagers mening bryter BT, og forfatter Truls Synnestvedt, følgende punkter i Vær Varsom plakaten: 1.5. (beskytte enkeltmennesker mot overgrep), 3.1. (kilder skal identifiseres), 3.2. (kontroll av opplysninger), 4.1. (saklighet og omtanke), 4.2. (skille fakta/kommentar), 4.3. (privatlivets fred), 4.7. (identifisering) og 4.13. (feilaktige opplysninger).

For det første reageres det på omtalen av Larsens forsøk på å drive næring etter krigen. Hun skriver: «Truls Synnestvedt mener at alt Larsen gjorde var mislykket, og det må han jo få lov til å mene, men han kan ikke i en offentlig publikasjon basere det på anonyme kilder og

usanne rykter. Disse utsagnene er bare brukbare til å fremstille Larsen i et negativt lys. [...] Ved å nevne alkohol i en setning og mislykket arbeid i en annen og noe som fikk «en brå slutt» i en tredje, har han antydning uten å si noe høyt som han ikke har dekning for og han har ledet lesernes tanke inn på den retningen han vil at den skal ta. [...] Larsen var sikkert ikke en god selger eller forretningsmann, men «mislykket» var det ikke. Fabrikkdirften med produksjon av ryggsekker og campingsenger gikk forresten godt i mange år. At Bergens Tidende synes at de kan sjikanere ærlig arbeid er en dårlig arbeidsform.»

Videre reageres det på opplysninger om at faren skal ha tjent seg rik på den tidligere boka om ham. Klager legger ved en kontrakt som var inngått mellom forlaget og Sælen, og som ifølge klager viser at Sælen og Larsen delte royalties likt. Samme forhold omtales også i boken, skriver klager, der står «Larsen angivelig nektet å forandre kontrakten selv om Sælen spurte om det i ettertid da han så at boken solgte godt. Han hadde visst ikke trodd det på forhånd.» Klager mener artikkelen i Bergens Tidende kan få publikum til å tro at «Larsen regelrett lurte Frithjof Sælen.»

Også omtalen av Larsens karrierestopp reageres på. Klager skriver: «Larsen hadde ikke «uformell stil» heller tvert imot. Han tok ikke en «dram» for mye, det høres fornedrende ut å omtale Larsen på den måten. Hva er hensikten annet enn å sette i gang gamle rykter, eller nye for den del? Å omtale Larsen «som den gamle krigshelt» og hans «uformelle stil» er respektløst og egnet til å forvirre og så tvil hos leseren. Da krigen var over var Larsen 39 år, han var alltid uklanderlig i oppførsel og var lavmælt og dannet. Dette som BT skriver her er synsing og usanne rykter og et ønske om å fremstille Larsen i et negativt lys. Det er også vanskelig å se hva som er BT sine uttalelser og hva som er Ragnar Ulstein sine. Og Truls Synnestvedt sin synsing om hvilke sjanser eller ikke sjanser Larsen hadde i Marinen etter krigen virker veldig malplassert.»

Klager reagerer på at faktaboksen inneholder feil. Det opplyses at Larsen ikke seilte som motormann og fyrbøter, men som matros og motorbåtfører. Klager skriver: «Ikke noe galt i å være fyrbøter, men det later til at Bergens Tidende har funnet bare de laveste karakteristikkene og det er veldig tydelig en bestemt hensikt med det.»

Larsen ble ikke pensjonist i 1968, men i 1973. Klager viser til vedlagt brev om pensjonsalder, og skriver: «At Larsen jobbet full dag med ærlig arbeid fra han var 16 år til han gikk av med pensjon i 1973, 67 år gammel, var vel ikke noe som var verdt å nevne for Bergens Tidende. Ærlig arbeid er ikke noe som teller for å få solgt en historie.»

TILSVARSRUNDEN:

Bergens Tidende (BT) skriver innledningsvis «Leif Andreas Larsen var Norges mest dekorerte sjøoffiserer. Han mottok blant annet «Krigskorset med sverd» to ganger for sine heltedåder. Bergens Tidendes lesere kåret ham i år 2000 til «Århundrets vestlending».

Avisen er overrasket over anklagene om at BT bevisst ønsker å sverte Larsens ettermæle, og mener dette er en urimelig påstand: «Etter vår mening er artikkelen skrevet i en respektfull tone, uten annet motiv enn å fortelle leserne om innholdet i en ny bok om Vestlandets største krigshelt. Med tanke på Shetlands-Larsens posisjon i norsk historie, var det åpenbart relevant å formidle hva forfatter Truls Synnestvedt la vekt på.»

BT mener kjernen i klagen knytter seg til VVpl punkt 3.2, at klager mener BT gjengir fakta uriktig. Avisen skriver: «Spørsmålet blir om BT i tilstrekkelig grad har kontrollert om opplysningene er korrekte.»

Det vises til at artikkelen bygger på et intervju med forfatter Truls Synnestvedt og opplysninger som fremkommer i boken «Shetlands-Larsen – Helten som kom hjem» (2014). BT skriver: «Vi kan ikke utelukke at boken inneholder feil, men forfatteren har gjort et omfattende kildearbeid. Etter vår mening var det ikke mulig for avisen å etterprøve alle detaljopplysningene i boken. Dette var et intervju der Synnestvedt redegjorde for sine funn.»

Videre mener avisen det er feil å hevde at forfatteren fikk anledning til å synse i Bergens Tidende, og skriver: «Opplysningene som ble gjengitt bygger på grundig research fra forfatterens side.» BT viser til flere navngitt kilder som forfatteren har intervjuet, og at det for eksempel fremkommer i boken at «Frithjof Sælens datter har tatt vare på farens arkiv. Her fremgår det at Sælen valgte engangshonorar, mens Larsen ønsket en prosentvis andel av inntektene. Vi legger ved en kopi av et brev Sælen skrev til journalist Eivind Fosshem i Aftenposten i 1990. Her skriv forfatteren at han mottok 20.000 kroner, mens Larsen fikk langt mer.» (Se vedlegg) Klagers vedlegg er en standardkontrakt mellom forlag og forfatter fra et langt senere tidspunkt, skriver BT.

BT skriver at når det gjelder omtalen av pensjonsalderen er det mulig avisen har misforstått, «men opplysningen stammer fra minneordet daværende Generalinspektør for Sjøforsvaret, kontreadmiral Rolf E. Pedersen, skrev 18. oktober 1990. Der stod det at Leif Larsen jobbet i en sivil stilling ved Sjøforsvaret fra 1964 til 1968 – «da han fratradte med pensjon».»

Oppsummert anføres det av BT at boken hadde nyhetsverdi, og at artikkelen bygger på et tilstrekkelig kildearbeid, og gir relevante opplysninger om Shetlands-Larsens liv etter krigen. Det kan være unøyaktigheter, ikke vesentlige feil. Slik BT ser det, er artikkelen både nøktern, ryddig og skrevet med respekt.

Det opplyses også om at klager ikke ønsket boken utgitt i det hele tatt, og at avisen mottok et tilsvarende svar fra klager som var planlagt publisering da klager trakk det: «Larsen hadde med andre mulighet til å korrigere intervjuet med Synnestvedt. Hun fikk tilbud om en helside i avisen, men avslo.» I stedet kom klagen til PFU.

Klager skriver hun har kontaktet de navngitt kildene BT referer til og de benekter å ha gitt opplysninger til Bergens Tidende. Når det gjelder pengene fra boken, skriver klager: «Så er det Fritjof Sælen sine antagelser om at Larsen skal ha blitt mangemillionær i 1947 og at han selv bare fikk småpenger. Til det er å si at jeg synes det er trist for Sælen hvis han gikk med en slik gnagende mistanke om at Larsen skal ha blitt mangemillionær. Hvis det er noen trøst for hans etterlatte så kan jeg avvise den mistanken. Larsen fikk sikkert en slump med penger etter datidens målestokk, men mangemillionær ble han ikke. Og jeg fristes til å si: "So what?" Var det ikke Larsen som i fem lange år risikerte livet for det han trodde på? At han fikk noen kroner for den boken var kanskje ikke for mye. Og som Aftenposten har notert nederst på arket så snakket Larsen alltid fint om Sælen, Larsen snakket alltid fint om alle mennesker. Jeg har før sendt inn kontrakten som vedlegg, som viser at både far og datter Sælen fikk royalties og at Sælens datter Astrid fremdeles mottar royalties. Boken selger fremdeles.»

«At Larsen gikk av i 1973 har jeg sendt inn bevis på, så det er greit.»

«Jeg har også vært i kontakt med Ragnar Ulstein, han avkrefter mange av de utsagnene som BT påstår kommer fra han. Og han bekrefter at BT bruker anonyme kilder, så også med hensyn til denne såkalte admiralen som skal ha satt en stopper for Larsens karriere. Hvis en dram i sosialt lag skulle sette en stopper for en karriere, så hadde det ikke vært mange karrierer her i landet. BT sin bruk av anonyme kilder for å hevde misbruk av alkohol strider helt klart med Vær Varsom plakaten.»

«Truls Synnestvedt "slår fast" at Larsen ikke hadde en sjanse i Marinen etter krigen og at alt han gjorde var mislykket. Det må vel sies å være noe overdrevet. Han ville hatt en sjanse i Marinen, men offiserene lot han ikke slippe til.»

Bergens Tidende (BT) mener klagers kritikk først og fremst retter seg mot opplysninger som fremkommer i boken. «I vårt tilsvare har vi gjort rede for forfatterens kildearbeid. Vi oppfattet det som grundig. Det var ikke grunn til å betvile at bokens innhold.»

BT skriver at klager misforstår. BTs kilde er forfatter Truls Synnestvedt og boken «Helten som kom hjem». Det er Synnestvedt som har gjort research og intervjuet kildene vi henviste til vårt tilsvare, ikke BTs journalist. Ettersom klagers kjerne var påstander om feil i boken, tok vi oss bryet med å gjengi forfatterens kildegrunnlag.» [...]

BT har også sjekket i etterkant, og skriver at ettersom klager i sine kommentarer skriver at Ulstein avkreftet at han er kilde til opplysninger i boken, tok BT kontakt med ham. Vi fikk kopi av hans e-post til Marit Larsen datert 9. januar i år. Vi leser den som en bekreftelse på det BT har gjengitt: «Leif Larsen som eg hadde nær kontakt med, let meg forstå at admiral (Hostvedt gav Leif Larsen, sjef for Sjøheimevernet i distriktet, ein reprimande for å ha tatt seg en eller fleire drammar under ei øving. Larsen oppfattet den så provoserande at han sa opp stillinga si. Dermed vart Larsen gåande ledig. (...) Vi oppfattet at admiralens reprimande kunne ha virket som en avskjed, og at Larsen kvitterte med å seie opp.»

Avisen skriver at opplysningene om Shetlands-Larsens liv og virke etter krigen har allmenn interesse. «Det dreier seg om en betydelig skikkelse i norsk historie. Vi kan ikke se at det var et presseetisk overtramp å gjengi sentrale deler av boken. Det er utgitt en rekke bøker om norske krigshelter. Enkelte av dem inneholder historisk korrekte opplysninger etterkommere kan mislike. Det må likevel være mulig for mediene å referere fra bøkene, særlig når innholdet er så lite kontroversielt som i dette tilfellet. Vi kan ikke se at denne artikkelen skader ShetlandsLarsens ettermæle eller er til stor belastning for hans familie.»

[...] «Denne saken handler om at Marit Larsen bestrider innholdet i en bok om sin far. Etter vår mening er det en seriøs bok som har offentlig interesse. Derfor omtalte BT den. Vi stiller oss fortsatt spørrende til at Larsen trakk sitt leserinnlegg der hun kritiserte forfatteren.»

Klageren kom etter tilsvare runden tilbake med en kommentar om at Ragnar Ulstein aldri har vært en venn og fortrolig av Leif Larsen.

Bergens Tidende hadde ingen ytterligere kommentarer.